

ДОВКІЛЛЯ І КЛІМАТ:

інформаційно-аналітичний огляд екологічної та кліматичної політики і права ЄС

червень 2019

Щоб отримувати огляди, надішліть листа з текстом "отримувати EUupdates" на адресу office@rac.org.ua

У ВИПУСКУ

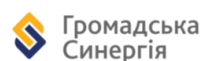
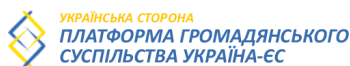
Шановні друзі! Пропонуємо вашій увазі випуск «Довкілля і клімат: інформаційно-аналітичний огляд екологічної та кліматичної політики і права ЄС» за червень 2019 року.

У червні Рада ЄС схвалила оновлену редакцію регламенту про [стійкі органічні забруднювачі](#) та регламент, яким визначені технічні заходи зі збереження та захисту [рибних ресурсів і морських екосистем](#), затвердила власну позицію стосовно регламенту з [використання міських стічних вод](#) для сільськогосподарського зрошування.

Схвалено керівні настанови ЄС щодо [безпечної питної води та санітарії](#) і висновки щодо подальшого розвитку політики ЄС з питань поводження з [хімічними речовинами](#). Побачила світ низка звітів, зокрема, про прогрес ЄС у досягненні [цілей сталого розвитку](#), запобігання утворенню [пластикових відходів](#) в Європі та [якість води для купання](#).

У рамках кліматичної політики та права прийнято нові [стандарти викидів CO₂ для вантажних автомобілів](#), визначено [порядок денний діяльності ЄС](#) на наступні п'ять років. У Бонні відбулася кліматична конференція, на якій розглянуто питання [підготовки до COP-25](#). Європейське агентство з навколишнього середовища опублікувало звіти щодо [опірності енергетичної системи](#) ЄС до зміни клімату та [ефективності законодавства ЄС про великі спалювальні установки](#), а також попередні дані про [викиди CO₂ від нових легкових автомобілів](#).

У рубриці «Кращі екологічні практики» знайомимо читачів з проектом [LIFE+ SmartTPV](#), який одержав LIFE-нагороду від громадськості за 2018 рік. За результатами проекту на Кіпрі впроваджено систему інтелектуального обліку енергоспоживання.

ДОВКІЛЛЯ

ПЕРЕГЛЯНУТО РЕГЛАМЕНТ ПРО СТІЙКІ ОРГАНІЧНІ ЗАБРУДНЮВАЧІ

#Регламент, #СтойкіОрганічніЗабруднювачі

З метою посилення захисту здоров'я людей і довкілля від впливу хімічних речовин 13 червня Рада ЄС схвалила регламент, яким переглянуто та встановлено більш жорсткі норми щодо використання стійких органічних забруднювачів.

Прийняті правила узгоджують правове регулювання ЄС з останніми доповненнями до Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі, якою встановлюється глобальний правовий механізм виробництва, використання, імпорту та експорту стійких органічних забруднювачів. Зміни спрямовані на впровадження більшої чіткості, прозорості та зростання юридичної визначеності для усіх сторін, залучених до впровадження регламенту.

Регламент набуде чинності через 20 днів після його опублікування в Офіційному віснику ЄС.

Джерело: [Рада ЄС](#)

СХВАЛЕНО ТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗАХИСТУ РИБНИХ РЕСУРСІВ І МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

#Регламент, #ТехнічніЗаходи, #РибніРесурси, #МорськіЕкосистеми

13 червня Рада ЄС схвалила регламент, яким запроваджуються технічні заходи, спрямовані на збереження рибних запасів і захист морських екосистем. Нові правила в основному охоплюють промисловий вилов риби і де це є відповідним – любительське рибальство. Вони встановлюють кількісні показники для зменшення небажаного/непотрібного вилову морських біологічних видів, менших від визначеного розміру, супутнього вилову некомерційних і вразливих морських біологічних видів, включаючи таких ссавців, як кити та дельфінові, морських птахів та рептилій. Рибальство рідкісних видів (наприклад, певні види акул та скатів) буде заборонено.

Регламент також вводить суцільну заборону вилову риби із застосуванням тралів імпульсного струму з 1 липня 2021 року, з можливістю для держав-членів встановити невідкладну заборону чи обмеження такого типу рибальства в їхніх прибережних водах. Інші способи рибальства, такі як вилов за допомогою вибухових, отруйних та інших вражаючих речовин, електроструму, пневматичної зброї, буде заборонено.

Джерело: [Рада ЄС](#)

ПОВТОРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗРОШУВАННЯ: БАЧЕННЯ РАДИ ЄС

#Вода, #ПовторнеВикористання, #Агрозрошування

ЄС продовжує роботу над прийняттям нових правил щодо зменшення ризиків нестачі води для зрошування. 26 червня Рада ЄС схвалила свою позицію стосовно регламенту,

який сприятиме використанню міських стічних вод для сільськогосподарського зрошення.

Рада ЄС, враховуючи суттєві відмінності у географічних і кліматичних умовах, надала державам-членам ЄС гнучкість у вирішенні питання використання чи невикористання таких джерел води для зрошення в певних частинах чи по всій території країни. Водночас пропозиції містять жорсткі вимоги до якості такої води та її моніторингу з метою захисту здоров'я людей і тварин, а також довкілля.

Схвалена позиція уповноважує Раду ЄС для проведення подальших переговорів з Європейським Парламентом щодо прийняття відповідного регламенту.

Джерело: [Рада ЄС](#)

Вода є дорогоцінним ресурсом. Сьогодні відбувся важливий крок у формуванні нових правил, які дають нам можливість використовувати воду у безпечний для людей та тварин спосіб та спосіб хороший для довкілля. Доцільно встановити гармонізовані мінімальні стандарти якості оборотної води та моніторингу дотримання, що дозволить нашим фермерам використовувати оборотну воду. Складовою такої ініціативи є вивчення досвіду окремих держав-членів, які десятиліттями успішно використовують оборотну воду.

Йоан Денеш,
Міністр вод та лісів

СХВАЛЕНО КЕРІВНІ НАСТАНОВИ ЄС ЩОДО БЕЗПЕЧНОЇ ПИТНОЇ ВОДИ ТА САНІТАРІЇ

#КерівніНастанови, #БезпечнаПитнаВода, #Санітарія

17 червня Рада ЄС схвалила [висновки](#), якими затвердила [Керівні настанови](#) ЄС з прав людини на безпечну питну воду та санітарію. Прийняття вказаних керівних настанов є одним із кроків, які ЄС робить для виконання ним зобов'язань щодо забезпечення права на безпечну питну воду і санітарію для всіх, як і зобов'язань щодо прав захисників, які обстоюють ці права.

Керівні настанови складаються зі вступу та розділів, присвячених основним поняттям щодо права людини на безпечну питну воду і санітарію (розділ II), принципам залученості ЄС (розділ III), реалізації на практиці зазначених прав за допомогою інструментів ЄС (розділ IV) та подальшу роботу й оцінювання керівних настанов (розділ V). У документі подаються інструкції та методична допомога щодо використання міжнародних політичних інструментів ЄС, включаючи розвиток співпраці, сприяння та захисту права людини на безпечну питну воду і санітарію.

Джерело: [Рада ЄС](#)

ВИСНОВКИ РАДИ ЄС ПРО ХІМІЧНІ РЕЧОВИНИ

#Висновки, #ХімічніРечовини, #КерівніПринципи

26 червня Рада ЄС схвалила [висновки](#), якими визначила керівні принципи щодо розробки політичної стратегії ЄС про стале використання хімічних речовин. Висновки зокрема стосуються питань Регламенту про реєстрацію, оцінку, авторизацію та обмеження хімічних речовин (REACH), речовин, які порушують роботу ендокринної системи, наноматеріалів і лікарських препаратів.

Рада ЄС підкреслила необхідність захисту здоров'я людини і довкілля за допомогою управління хімічними речовинами. Вона приділила значну увагу потребі покращення та широкого впровадження оцінки ризиків та управління хімічними речовинами у всьому законодавстві ЄС з тим, щоб посилити узгодженість і результативність законодавства ЄС, яке стосується хімічних речовин. Вона закликала до підтримки зеленої хімії та хімії в інтересах сталого розвитку, а також не-хімічних альтернатив, зусиль малих та середніх підприємств щодо заміни небезпечних речовин та підкреслила право споживачів на інформацію, необхідну для прийняття ними усвідомленого вибору.

Джерело: [Рада ЄС](#)

ПРОГРЕС У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЄС

#Звіт, #ЦіліСталогоРозвитку

28 червня Євростат оприлюднив [публікацію](#) «Сталий розвиток в Європейському Союзі – Моніторинговий звіт про прогрес у досягненні ЦСР в ЄС (видання 2019)» та низку матеріалів, які супроводжують цей звіт.

За останні п'ять років ЄС досягнув певного прогресу щодо цілей сталого розвитку, проте рівень прогресу є різним:

- суттєвий прогрес досягнуто щодо 3 цілей. Жодна з цілей в екологічній сфері не потрапила у цю категорію,
- помірний прогрес досягнуто щодо 9 цілей, наприклад, доступна і чиста енергія (ціль 7), екологічна сталість міст та населених пунктів (ціль 11), відповідальне споживання та виробництво (ціль 12), життя на землі (ціль 15),
- наявні позитивні та негативні сторони у досягненні прогресу щодо 2 цілей, зокрема, зміни клімату (ціль 13),
- результат не встановлено у зв'язку із відсутністю необхідних даних щодо 3 цілей, зокрема, чиста вода і санітарія (ціль 6), життя під водою (ціль 14).

Джерело: [Євростат](#)

ЗВІТ ПРО ЗАПОБІГАННЯ ПЛАСТИКОВИМ ВІДХОДАМ В ЄВРОПІ

#Звіт, #ПластиковіВідходи, #Запобігання

Європейське агентство з навколишнього середовища оприлюднило [Звіт](#) про запобігання пластиковим відходам в Європі. У ньому окреслені та проаналізовані зусилля європейських держав щодо утворення пластикових відходів через призму впровадження превентивних заходів. Звіт ґрунтується на національних та регіональних програмах щодо запобігання утворенню відходів та дослідженнях, проведених у 27 державах-членах ЄС, Ісландії, Норвегії, Швейцарії та Туреччині.

У звіті визначено 173 запобіжних заходів щодо утворення пластикових відходів, які впроваджені державами чи плануються ними впроваджуватися. З них 105 охоплюють стадію виробництва пластикових товарів і 69 – стадію споживання. Більшість заходів (крім заходів на національному рівні) становлять добровільні угоди та інформаційна діяльність. 20% заходів (37 заходів із 173) є ринковими економічними інструментами. В основному вони стосуються обов'язкової плати споживачів за використання пластику-

вих пакетів.

Джерело: [Європейське агентство з навколишнього середовища](#)

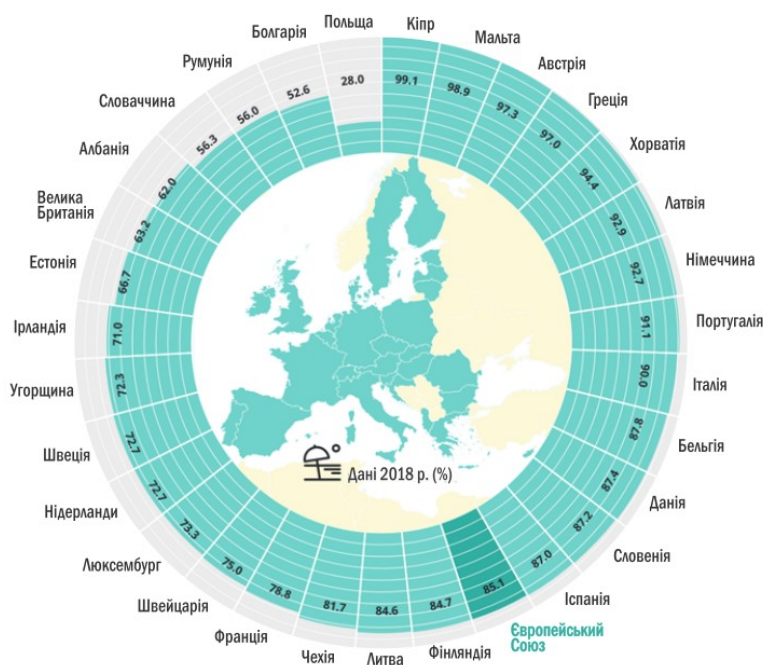
ЗВІТ ПРО ЯКІСТЬ ВОДИ ДЛЯ КУПАННЯ В ЄВРОПІ ЗА 2018 РІК

#Звіт, #ЯкістьВоди, #МісцяДляКупання

Європейське агентство з навколишнього середовища оприлюднило [Звіт](#) про якість води для купання в Європі у 2018 році, який сформований за результатами моніторингу 21 831 місць, призначених для купання, в 28 державах-членах ЄС і 300 місць в Албанії та Швейцарії.

У 2018 році кількість місць, призначених для купання, які відповідають стандартам ЄС

Частка місць, призначених для купання, з відмінною якістю води, в країнах Європи

Джерело: [eea.europa.eu](#)

щодо відмінної якості води, трішки зросла порівняно з 2017 роком – 85,1% та 85,0% відповідно. Разом з тим, кількість місць, які відповідають мінімальним необхідним стандартам якості води для купання зменшився – з 96% у 2017 році до 95,4% у 2018 році (в основному за рахунок нових місць, стосовно яких наразі відсутні дані за необхідний період). У 2018 році 301 (1,3%) місце, призначене для купання, визнано з низькою якістю води (у 2017 році – 1,4%).

У чотирьох країнах понад 95% місць, призначених для купання, відповідають стандартам ЄС щодо відмінної якості води: Кіпр (99,1%), Мальта (98,9%), Австрія (97,3%) та Греція (97,0%).

Джерело: [Європейська Комісія, Європейське агентство з навколишнього середовища](#)

ЗМІНА КЛІМАТУ

ПРИЙНЯТО НОВІ СТАНДАРТИ ВИКИДІВ CO₂ ДЛЯ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ

#ВантажніАвтомобілі, #ВикидиCO₂, #Регламент

13 червня Рада ЄС схвалила стандарти викидів CO₂ для вантажних автомобілів. Згідно із вперше прийнятим регламентом виробники вантажівок повинні скоротити викиди CO₂ від нових автомобілів в середньому на 15% з 2025 року та на 30% з 2030 року порівняно з 2019 роком.

Зазначені стандарти є обов'язковими, а тому виробники вантажівок, які їх не досягнуть, платитимуть штрафи. Запроваджуються й спеціальні заходи, спрямовані на збір достовірних даних про викиди. Дані одержуватимуть з бортових пристроїв, які моніторять фактичне паливо-енергетичне споживання вантажними автомобілями.

Регламент набуде чинності через 20 днів після його опублікування в Офіційному віснику ЄС.

Джерело: [Рада ЄС](#)

Нові правила уособлюють рішучий крок у напрямку до безвуглецевого та модернізованого європейського автотранспорту. Це дасть переваги громадянам, допоможе нам захистити довкілля та досягнути наші кліматичні цілі, так само як і підтримає довгострокову конкурентоспроможність транспортного сектору.

*Грацієла Леокадія Гаврілеску,
Віце-прем'єр-міністр
та міністр довкілля Румунії*

НОВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ЄС НА 2019-2024 РОКИ

#ПорядокДенний, #ЗмінаКлімату, #КліматичноНейтральнаЄвропа

У червні 2019 оприлюднено [новий порядок денний](#) для інституцій та держав-членів ЄС, який визначає керівні напрями роботи інституцій ЄС на 2019-2024 роки. Документ зосереджений на чотирьох основних напрямках, серед яких побудова кліматично нейтральної та зеленої Європи. Він окреслює і шляхи досягнення цих пріоритетів.

У документі наголошується на невідкладній потребі покращення управління реально існуючими загрозами, спричиненими зміною клімату. ЄС може і повинен очолити шлях, включаючи глибинну трансформацію економіки та суспільства стосовно досягнення кліматичної нейтральності. Кліматичний перехід дає реальні можливості для модернізації та глобального лідерства ЄС в зеленій економіці. Водночас кроки повинні вживатися не лише ЄС, але й усіма країнами, у т. ч. розширенні ними кліматичних дій.

Успіх зеленого переходу залежатиме від суттєвої мобілізації приватних і державних інвестицій, результативності циркулярної економіки, інтегрованого, взаємопов'язаного і належним чином функціонуючого європейського енергетичного ринку. Паралельно має продовжуватися робота над покращенням стану довкілля у містах та сільській місцевості, якості води та повітря, підтримці сталого сільського господарства, зусиль у боротьбі зі втратою біорізноманіття й охороні екологічних систем, включаючи океани.

Джерело: [Європейська Рада](#)

БОННСЬКА КЛІМАТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ – ПІДГОТОВКА ДО COP-25

#ЗмінаКлімату, #КліматичнаКонференція, #COP-25

Протягом 17-27 червня відбулася Боннська кліматична конференція – перша технічна зустріч з часу прийняття в Катовіце Книги правил Паризької угоди. На конференції приділялася увага правилам і процедурам із результативного функціонування Паризької угоди, які не були схвалені та не включені у книгу в 2018 році. Ключове питання, яке обговорювалось на заході, – міжнародні ринки торгівлі квотами на викиди парниковими газами.

На конференції погодили перегляд Варшавського міжнародного механізму реагування на втрати і збитки від зміни клімату, результати якого будуть представлені на 25-ій Конференції сторін Рамкової конвенції зі зміни клімату.

Джерело: [Європейська Комісія](#)

ЗВІТ ЩОДО ОПІРНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЄС ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

#Звіт, #ЗмінаКлімату, #Адаптація, #Опірність, #ЕнергетичнаСистема

Європейське агентство з навколишнього середовища оприлюднило [Звіт](#) «Адаптаційні виклики та можливості для європейської енергетичної системи. Розбудовуючи опірну до зміни клімату (кліматично-стійку) низько-вуглецеву енергетичну систему». Згідно з документом усі складові європейської енергетичної системи (починаючи від наявності джерел енергії до споживання енергоресурсів) є потенційно вразливими до зміни клімату та екстремальних погодніх умов, тому існує потреба посилення адаптаційної спроможності та зміцнення опірності енергосистеми до зміни клімату.

Окремі прояви зміни клімату, що впливають на енергетичну систему, можуть приносити їй економічні вигоди (такі, як зменшення споживання енергії для обігріву), але багато з них мають негативний вплив як на енергосистему, так і на суспільство загалом. Такий вплив включає зменшення спроможності щодо охолодження води на теплових електростанціях та зменшення водозабезпечення для виробництва гідроенергетики, зростання ризиків для енергетичної інфраструктури від екстремальних погодніх умов і підняття рівня моря.

Джерело: [Європейське агентство з навколишнього середовища](#)

ЗВІТ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ПРО ВЕЛИКІ СПАЛЮВАЛЬНІ УСТАНОВКИ В ОЗЕЛЕНЕНІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

#Звіт, #ВеликіСпалювальніУстановки, #ЕнергетичнийСектор, #АтмосфернеПовітря

Європейське агентство з навколишнього середовища оприлюднило [Звіт](#), в якому подана оцінка ефективності політики ЄС щодо великих спалювальних установок у зменшенні забруднення атмосферного повітря. У звіті проаналізовано успіхи впровадження Директиви 2001/80/ЄС про обмеження викидів деяких забруднюючих речовин в атмосферу з великих спалювальних установок щодо зменшення викидів діоксиду сірки (SO₂), оксидів азоту (NO_x) і пилу в період 2004-2015 рр. Протягом зазначеного періоду викиди SO₂ зменшилися до 81%, NO_x до 49% і пилу до 77%.

Водночас у звіті зазначено, що окремі аспекти впровадження директиви мають бути більш амбітними, зокрема стосовно енергетичного сектору у досягненні ним існуючих

цілей щодо декарбонізації та зниження викидів забруднюючих речовин.

Джерело: [Європейське агентство з навколишнього середовища](#)

ВИКИДИ CO₂ ВІД НОВИХ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ ЗРОСЛИ У 2018 РОЦІ

#ВикидиCO₂, #ЛегковіАвтомобілі

Європейське агентство з навколишнього середовища оприлюднило попередні дані про середні викиди CO₂ від нових легкових автомобілів і фургонів, зареєстрованих в ЄС у 2018 році. Згідно з документом другий рік поспіль спостерігається зростання викидів від легкових автомобілів – у 2017 році викиди зросли на 0,4 г CO₂ / км та у 2018 році на 2,0 г CO₂ / км. У 2018 році викиди CO₂ досягли 120,4 г/км. Стосовно furgonів, то у 2018 році викиди становили 158,1 г CO₂ / км, що на 2,0 г CO₂ / км більше, ніж у 2017 році.

Основним фактором, що вплинув на збільшення викидів CO₂ від нових легкових автомобілів та furgonів, зареєстрованих у 2018 році в ЄС, є збільшення частки транспортних засобів, що використовують бензин, зокрема частки спортивних автомобілів. Більше того, включення на ринок машин з нульовими та низькими викидами, включаючи електромобілі, залишається повільним.

Джерело: [Європейське агентство з навколишнього середовища](#)

КРАЦІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРАКТИКИ

LIFE+ SMARTPV – ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ОБЛІКУ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ НА КІПРІ

#ПрограмаLIFE, #ФотоелектричніТехнології

16 травня Програма LIFE оголосила переможців 2018 року. Участь у фіналі взяли п'ятнадцять проектів, які були відібрані як найбільш інноваційні, надихаючі та дієві. LIFE-нагороду від громадськості одержав проект LIFE+ SmartPV (Кіпр).

Проект LIFE+ SmartPV (Кіпр) спрямований на впровадження розумної системи обліку виробленої електроенергії для просування та економічно ефективної інтеграції фотоелектричних технологій в електромережу Кіпру. Реалізація проекту розпочалася у липні 2013 року та тривала по грудень 2017 року.

Передумови впровадження проекту.

Найвні дві взаємопов'язані та загальні проблеми для суб'єктів, які залучені у виробництво електроенергії. Перша стосується надмірного та несталого використання традиційного викопного палива, друга – низький рівень включення чистих, відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної енергії, в енергетичний комплекс багатьох держав. Залежність від викопного палива означає, що зростаюче світове енергоспоживання стає високою платою для клімату, біорізноманіття, природи та здоров'я людей.

Потенціал сонячної енергії досі повністю не використовується. Навіть у країнах з високою сонячною інсоляцією (наприклад, Кіпр) проникнення джерел сонячної енергії в енергетичний комплекс є низьким. Фотоелектричні технології можуть відіграти суттєву роль у досягненні амбітних цілей щодо зростання частки джерел відновлюваної енергії в енергетичному комплексі Європи, як і в покращенні енергетичної безпеки Європи. Тому SmartPV проектувався для подолання зазначених викликів.

Основні цілі проекту:

- розвиток та легалізація економічно оптимальних схем глибшого включення джерел відновлюваної енергії в енергетичний комплекс Кіпру,
- надання ринково-обґрунтованих стимулів для споживачів, які стали місцевими виробниками (які виробляють енергію для власного споживання), наприклад, введення стимулюючих тарифів на постачання енергії з відновлюваних джерел,
- сприяння імплементації та реальному внеску в екологічну політику Кіпру та ЄС,
- використання одержаних знань для оптимізації системи обліку виробленої електро-

енергії на Кіпрі та для розвитку схем обліку в інших країнах ЄС.

Діяльність у рамках проекту:

- проектування та підготовка демонстраційної системи,
- розвиток та втілення в життя динамічної тарифної моделі, що ґрунтувалася на обліку енергоспоживання та його аналізі, задля оптимального поєднання фотоелектричних технологій з електромережами житлових, комерційних, промислових і громадських будівель на Кіпрі,
- впровадження пілотної системи інтелектуального обліку енергоспоживання на 300 демонстраційних площадках та залучення 3000 користувачів до вивчення впливу обліку на зміну їхніх повсякденних звичок щодо економії енергії,
- аналіз даних проекту та їх порівняння з базовими даними, моніторинг впливу на довкілля із фокусом на зменшення викидів CO₂ тощо.

Результати проекту.

За результатами проекту на Кіпрі успішно розгорнули систему інтелектуального обліку та управління енергоспоживанням зі сторони споживача. Встановлена мережа з 292 споживачів-виробників сонячної електрики. Спільно вони зменшили викиди вуглецю на 800 тонн протягом реалізації проекту. Підраховано, що управління електроспоживанням зі сторони споживача зменшить викиди CO₂ на 0,375 тонн для кожної виробленої мегават-години, а з використанням інтелектуального обліку до 0,417. Вплив посилюється, якщо система накопичення енергії буде інтегрована в децентралізовану мережу. Інструменти обліку і дані, одержані за час проведення проекту, були використанні представниками влади Кіпру для підтримки широкого впровадження системи управління електроспоживанням споживачами, оновлення тарифної системи та поширення такої на усіх власників джерел сонячної енергії.

Джерела:

[*LIFE+ SmartPV - Smart net metering for promotion and cost-efficient grid-integration of PV technology in Cyprus*](#)

[*Smart net metering for promotion and cost-efficient grid integration of PV technology in Cyprus*](#)

Із запитаннями та уточненнями звертайтеся до: [Козак Зоряни](#), старшого аналітика Ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля»

Архів оглядів: <http://www.rac.org.ua/oglyad/spetsialni-oglyady-ta-monitoryngy>

Усі права на цю публікацію належать ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство довкілля». На цю публікацію поширюються умови ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Поширення На Тих Самих Умовах 4.0 Міжнародна Публічна Ліцензія» (CC BY-NC-SA 4.0).

